

Vinbär, krusbär  
Skadedjur

## BLADSTEKLAR PÅ KRUSBÄR OCH VINBÄR

Flera arter av bladsteklar (fam. *Tenthredinidae*) förekommer som skadedjur på krusbär och vinbär. I detta faktablad behandlas dels några arter som lever på bladen, dels en art (vinbärsstekeln) som lever inuti bären. Bladstekellarver förväxlas ibland med fjärilslarver, men kan kännas igen bl.a. på att de har minst sex par bukfötter (gångvårtor) på undersidan av bakkroppen – fjärilslarver har högst fem par.

### KRUSBÄRSSTEKEL

Krusbärsstekeln, *Nematus ribesii*, är en vanlig skadegörare som förekommer över hela landet. Angreppens omfattning varierar dock mycket från år till år. Krusbärsstekeln angriper krusbär, röda och vita vinbär men inte svarta vinbär.



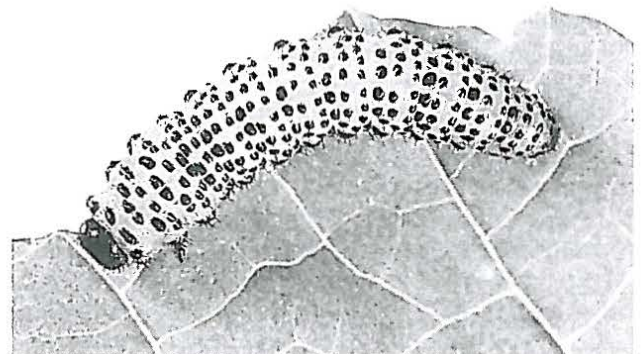
Krusbärsstekelns larver äter till en början små, runda hål i bladen.

### Skadebild

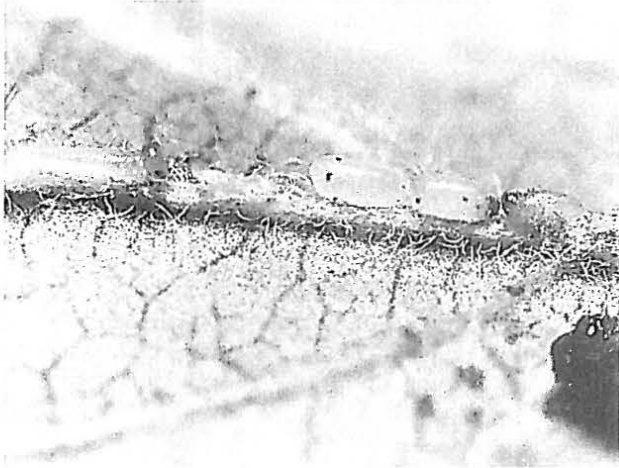
De nykläckta larverna äter små, runda hål i bladen (ses framför allt i det inre av buskarna) medan äldre larver äter från bladkanten. Larverna är mycket glupska och kan på kort tid kaläta buskarna.

### Utseende

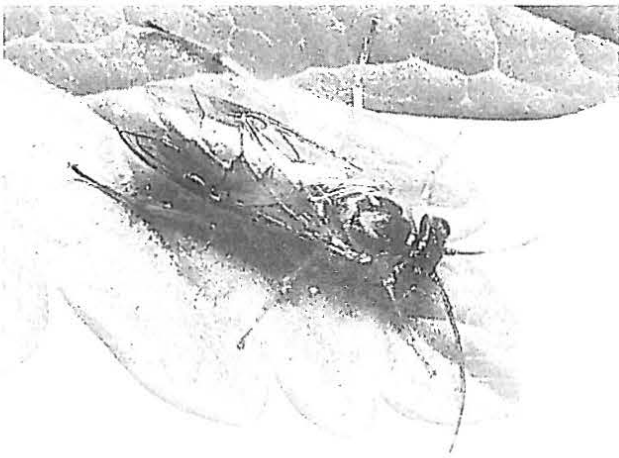
Den fullbildade stekelhonan är 6–7 mm lång och har svart huvud, gul kropp och glasklara vingar. Hanen är något mindre och något mörkare. Äggen är ovala, 1,2 mm långa och blekt grönvita. Larverna har svart huvud medan kroppen har grön grundfärg.



Fullvuxen larv av krusbärsstekeln.



Ägg och nykläckt larv av krusbärsstekeln.



Fullvuxen krusbärsstekel.

med talrika, svarta, borstbärande vårtor. Fullstora larver (de blir ca 20 mm långa) har gul färg på de första och sista kroppsledningarna. Prepuppor liknar larver men har blekt grönbå huvud och kropp, utan svarta vårtor.

### Biologi

De fullbildade steklarna kommer fram efter knopp-sprickningen och lägger ägg längs nerverna på bladundersidorna, ofta många på samma blad. Varje hona lägger 50–100 ägg. Äggen läggs företrädesvis på de nedre bladen i det inre av buskarna. Äggen kläcks efter 1–2 veckor. Efterhand som de först angripna bladen blir uppåtna sprider sig larverna utåt i buskarna. Det är först då som angreppen brukar uppmärksammas. Larverna genomgår fyra (hanar) eller fem (honor) larvstadiet, vilket tar 3–4 veckor. De ömsar sedan hud och blir prepuppor – ett fortfarande rörligt men inte längre ätande stadium. Prepuppor lämnar buskarna och förpuppar sig i en kokong i marken, ett par centimeter ned på sommaren, något djupare på hösten. Den totala generations-tiden är, beroende på vädret, 6–10 veckor och det

förekommer 2–3 generationer per år (3 generationer torde vara normalt upp till mellersta Sverige). Prepuppor från höstgenerationen övervintrar i kokongen och förpuppar sig först nästa vår.

### Åtgärder

Eftersom larverna är mycket glupska bör man bevaka buskarna ofta så att åtgärder sätts in i tid. Leta särskilt efter blad med små hål (nykläckta larver) i det inre av buskarna, eftersom de unga larverna främst lever där. I fritidsodlingar med några få buskar kan man plocka bort blad med unga larver eller skaka buskarna kraftigt så att larverna faller till marken där de kan samlas in. Under den tid då djuren befinner sig i marken (mellan generationerna och under senhöst och tidig vår) kan bearbetning av jorden under buskarna ha viss effekt.

I större odlingar kan bladsteklar bekämpas vid behov med något insektsmedel – larverna är ganska lättbekämpade. Alfacypermetrin (Fastac, klass 2L, karenstid 30 dagar) eller deltametrin (Decis, klass 2L, karenstid 14 dagar) kan användas efter blomningen, men observera karenstiderna.

### LITEN KRUSBÄRSSTEKEL

Lilla krusbärsstekeln, *Pristiphora rufipes*, kan förekomma på krusbär över hela landet. Liksom föregående art äter larverna av lilla krusbärsstekeln på bladen, men kraftiga angrepp är ovanliga. Larven, som blir upp till 10–12 mm lång, är blekgrön med som ung brunsvart, som äldre grönt huvud med bruna teckningar. De fullbildade steklarna kommer fram på våren och lägger ägg på de unga bladen, främst i bladkanten och vanligtvis bara ett ägg per blad. Arten har 2–3 generationer per år.

### VINBÄRSBLADSTEKLAR

På svarta vinbär förekommer ett par arter av bladsteklar som är mycket nära släkt med krusbärsstekeln: *Nematus olfaciens*, som påträffats i södra Sverige och *Nematus ribesicola* som påträffats i norr. Båda arterna noterades för första gången i Sverige under mitten av 1980-talet och sedan dess har förekomsten varierat mycket från år till år. Skadebilden är densamma som för krusbärsstekeln, med kalätning av buskarna vid kraftiga angrepp. Båda arterna har svarta vinbär som huvudsaklig värdväxt, men i mindre omfattning kan även krusbär och röda vinbär angripas.

### Utseende

*N. ribesicola* är som fullvuxen 6,5–8 mm lång, med svart kropp och gulaktiga ben. *N. olfaciens* är 5–6,5 mm lång, har svart huvud och mellankropp, gulorange bakkropp och gula ben. Båda arternas larver skiljs från krusbärsstekelns larver på att de har grönt huvud med talrika små, mörka prickar på



ovansidan. För övrigt har de som krusbärsstekeln grön kropp med svarta vårtor, men de svarta vårtorna är mindre. Att skilja mellan *N. olfaciens* och *N. ribesicola* är svårare, men *N. olfaciens* ger ett något mörkare intryck genom att vissa av de svarta vårtorna flyter ihop och genom att benen har mörka teckningar.

### Biologi

Biologin hos *N. olfaciens* överensstämmer i stort med krusbärsstekelns biologi. Tre generationer per år kan förekomma. Larver kan finnas på buskarna i stort sett hela sommaren. Vid skörden kan larverna bli en olägenhet genom att de hamnar tillsammans med bären. *N. ribesicola* skiljer sig genom att ha bara en generation per år, med äggläggning vid början av vinbärsbuskarnas blomning. Arten har vidare parthenogenetisk fortplantning – hanar saknas.

### Åtgärder

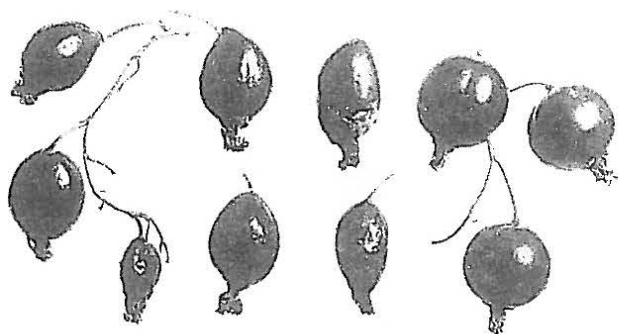
Se krusbärsstekel. Tänk på att inget insektsmedel har kortare karenstid än 14 dagar (Decis) och att eventuell bekämpning därför bör sättas in i god tid före skörden.

## VINBÄRSSTEKEL

Vinbärsstekeln, *Pachynematus pumilio*, vars larver lever inuti bären på svarta vinbär, har under senare tid endast påträffats i Norrbotten och Västerbotten. Kraftiga angrepp, med i vissa fall upp till 50% förstörda bär, förekom i slutet av 1980-talet. De senaste åren har dock angreppen varit av betydligt mindre omfattning. Äldre uppgifter (från 1930-talet) finns om angrepp av vinbärsstekeln i Skåne och i Stockholmstrakten.

### Skadebild

Angripna kart blir deformerade och ofta något avlånga i formen. Dessa symptom börjar synas redan ett par veckor efter blomningen, men de blir



Av vinbärsstekelns larver deformerade svarta vinbär. Till höger tre oskadade bär.  
Källa: Tullgren, 1929.



Ett svart vinbär i genomskäring med skador och exkrementer av vinbärsstekelns larv.  
Källa: Tullgren, 1929.

tydligare längre fram på säsongen. Skär man itu ett angripet bär finner man stekelns larv och rikligt med exkrementer. Angripna bär brådmognar och faller vanligtvis till marken. Bär som larverna lämnat är ihåliga med ett litet hål i skalet.

### Utseende

Den fullbildade stekeln är ca 4 mm lång. Grundfärgen är blekt gulbrun och svarta fläckar finns på ryggens bakre del och på huvudet mellan de svarta ögonen. Vingribbor, antennernas ovansida och ryggens främre del är mörkbruna. Honan är genomgående mörkare färgad än hanen. Äggen är kägelformade, ca 0,7 mm långa och har mjölkvit färg. Larven har vit kropp och brunt huvud (unga larver har dock vitt eller grått huvud).

### Biologi

De fullbildade steklarna kommer fram ungefär samtidigt som de tidiga vinbärssorterna börjar blomma. Efter parning påbörjas strax äggläggningen. Äggen läggs, ett och ett, i blomknoppar eller i utslagna blommor. Med ett par sylvassa "sågar" i ägglägningsapparaten gör honan ett snitt i blommandes fruktämne och skjuter in ägget. Utifrån är det mycket svårt att se var honan skjutit in sitt ägg. Varje hona kan lägga ca 50 ägg. Äggen kläcks efter en till två veckor och larverna livnär sig av kartens fröämnen. Då larverna är fullvuxna, ca 6–8 veckor efter kläckningen, lämnar de vanligtvis kartan genom ett hål i skalet. Larverna spinner en kokong i markens förnaskikt och övervintrar där.

### Åtgärder

I fritidsodlingar torde vinbärsstekeln till viss del kunna bekämpas genom handplockning av angripna bär (innan larverna lämnat dessa) och omgrävning av jorden under buskarna på hösten. I större odlingar kan stekeln bekämpas genom en behandling med någon pyretroid omedelbart före

blomningens början. Den i många vinbärsodlingar rutinmässiga gallkvalsterbekämpningen, med endosulfan (Cyclodan, klass 1L, karenstid 60 dagar) och/eller fenpropatrin (Meothrin 10 FW, klass 1L, karenstid 60 dagar) strax före och strax efter blomningen, har också effekt mot vinbärsstekeln.

### Litteratur

- Alford, D. V. 1984. A colour atlas of fruit pests, their recognition, biology and control. Wolfe Publishing Ltd.
- Hellqvist, S. 1989. Vinbärsstekeln (*Pachynematus pumilio* Konow) (Hym.: Tenthredinidae) – biologi, utbredning och bekämpning. Växtskyddsnotiser 53, 82–88.
- Hellqvist, S. & Svensson, B. 1991. Bladsteklar av släktet *Nematus* på svarta vinbär i Sverige. Växtskyddsnotiser 54, 113–115.
- Kemner, N. A. 1924. Krusbärsstekeln (*Pteronius ribesii* Scop.) och dess framträdande de senare åren. Ent. avd. Medd. nr. 43.
- Meitzner, V. 1985. Untersuchungen zum Auftreten, zur Biologie und zur Bekämpfung der Gelben und der Schwarzen Stachelbeerblattwespe (*Pteronidea ribesii* Scop., *Pristiphora pallipes* Lep.). Nachrichtenblatt für den Pflanzenschutz in der DDR 39, 201–203.
- Tullgren, A. 1929. Kulturväxterna och djurvärlden. Albert Bonniers förlag.
- Vappula, N. 1965. Pests of cultivated plants in Finland. Ann. Agr. Fenn. 1, 1–239 (Supplementum 1).
- Viitasaari, M. 1980. Revision of the *Pteronidea ribesii* (Scopoli) species group (Hymenoptera: Tenthredinidae). Ann. Ent. Fenn. 46, 25–38.

**Text:** Sven Hellqvist  
Sveriges Lantbruksuniversitet  
Inst. f. norrländsk  
jordbruksvetenskap  
Box 4097, 904 03 Umeå  
Tel: 090 - 17 94 81  
Fax: 090 - 17 94 04  
e-post: Sven.Hellqvist@njv.slu.se



Augusti 1995, rev.

**Illustrationer:** Karl-Fredrik Berggren, där inte annat anges.

Faktablad om växtskydd utges inom områdena Jordbruk och Trädgård

Faktabladen kan beställas som årsabonnemang, komplett serie eller enstaka exemplar.

Eftertryck av denna publikation är förbjudet enligt lag. Den som vill mångfaldiga något av innehållet måste först få tillstånd från SLU Info/Växter-Växtskydd. Tel 018-67 23 48.

ISSN 0281-8566

© Sveriges lantbruksuniversitet

**Ansvarig utgivare:** Maj-Lis Pettersson

**Redaktör:** Jordbruk: Eva Ronquist  
Trädgård: Maj-Lis Pettersson

**Distribution:** Sveriges lantbruksuniversitet  
SLU Info/Försäljning  
Box 7075  
750 07 Uppsala  
Tel. 018-67 11 00  
Fax. 018-67 28 54